

LAS

ETT VÄXANDE HOT MOT SMÅFÖRETAGENS ÖVERLEVNAD

juni 2009

företagarna^{ft}

INNEHÅLL

	sid
Bakgrund	3
LAS i korthet	4
Så gjorde vi undersökningen	5
Resultat	5
Tvåundantaget viktigt	7
Slutsatser	9

Det arbetsrättsliga regelverket i Sverige har under lång tid betraktats som ett av de största hindren för att våga och vilja växa och expandera. Det är också, tillsammans med lägre arbetsgivaravgifter, den allra högst prioriterade näringspolitiska frågan för Företagarnas 70. 000 medlemsföretag.

För att belysa hur stort problemet med lagen om anställningsskydd, LAS, egentligen är, lät Företagarna i samband med vårens småföretagsbarometer även fråga vilken betydelse regelverket haft i samband med de nedskärningar som tvingats fram under den pågående djupa lågkonjunkturen. Huvudfrågan för rapporten är hur stort problem LAS varit i samband med de personalnedskärningar som skett. Resultaten som redovisas är entydiga. Dagens LAS är ett stort problem för de företag som tvingas säga upp personal.

Bakgrund

Diskussionen om arbetsrätten och spelreglerna på arbetsmarknaden har varit intensiv under de senaste åren. Debatten accentuerades i samband med Laval-domen som tydligt konstaterade att de svenska kollektivavtalen och regelverken kring dem inte uppfyller vare sig kraven på proportionalitet eller förutsägbarhet. Detta var också slutsatsen i den offentliga utredning som tillsattes efter domen, och vars slutsats var att det var upp till arbetsmarknadens parter att via förändringar i kollektivavtalen uppfylla dessa krav.

Debatten tog ytterligare fart i takt med att förhandlingarna om ett nytt huvudavtal mellan Svenskt Näringsliv, PTK och LO efter en lång lidandets historia slutligen havererade i mars 2009. En av anledningarna till misslyckandet var just olika syn på turordningsreglerna. Än mer bränsle till debatten gav den snabbt ökande arbetslösheten till följd av mycket djupa internationella krisen. Nya lösningar som lägre lön i utbyte mot kortare arbetstid kunde för första gången i modern tid introduceras i större skala för att rädda jobben.

I takt med att arbetsmarknaden försvagades kom också LAS-regelverket (Lagen om anställningsskydd) att diskuteras mer intensivt. För det första därför att forskningen visat att regelverket försvårar för nya och marginaliserade grupper på arbetsmarknaden (framför allt ungdomar och personer med invandrarbakgrund). Just dessa grupper drabbas också absolut hårdast av lågkonjunkturen. För det andra därför att reglerna gör det svårt för många småföretag (framför allt i sektorer med snabb teknikutveckling) att behålla kompetensen om de tvingas avskeda.

Vid sin kongress i början av maj föreslog också centern att LAS-reglerna bör ändras, och ersättas av en "mini-las". Förhoppningen är att innehållet i denna ska beslutas av arbetsmarknadens parter. I avvaktan på detta föreslår dock partiet att turordningsreglerna ändras och att betydligt större företag ska kunna göra undantag från turordningsreglerna och att undantagen ska bli fler. Företag med upp till 50 anställda ska få undanta tio anställda. Företag med upp till 40 anställda ska få undanta åtta personer osv.

Förslaget föll varken allianspartnern Moderaterna eller Socialdemokraterna på läppen. Arbetsmarknadsminister Sven Otto Littorin upprepade sin uppfattning att alla studier hittills visat att LAS inte varit något problem för näringslivet, medan finansminister Anders Borg uttryckte det som att han inte tyckte att det skulle bli lättare för företagen att avskeda folk.

Därefter har debatten bara fortsatt. Vår förhoppning är att med denna rapport presentera fakta som hittills i hög grad dessvärre saknats.

LAS i korthet

Lagen om anställningsskydd (LAS) reglerar bl.a. uppsägningstider, tidsbegränsade anställningar, hur besked om uppsägning ska skötas och vilka typer av uppsägningar som är giltiga. Lagen är tvingande, men kan inskränkas genom kollektivavtal. Turordningsregeln innebär att arbetstagare med längre anställningstid har företräde framför arbetstagare med kortare anställningstid. Vid lika anställningstid ger högre ålder företräde. Sedan 2001 finns också ett undantag som gör det möjligt för småföretag med högst tio anställda att undanta två personer från turordningsreglerna (för att säkra kritisk kompetens i företaget).

LAS anses av sina förespråkare skapa trygghet hos de anställda eftersom de genom lagen skyddas från godtycke vid uppsägningar. Samtidigt har kritiken mot regelverket varit hård. Ett flertal studier har t ex visat att ”sist in, först ut”-regeln gör det svårare för yngre personer och personer med invandrarbakgrund att etablera sig på en arbetsplats. En annan negativ effekt är att lagen skapar inläsningseffekter eftersom anställda kan tveka att byta ut en anställning med lång anställningstid och större anställningstrygghet mot en nyanställning. Detta leder till en svagare strukturomvandling, sämre produktivitet och tillväxt samt på ett mer mänskligt plan – att en massa personer jobbar kvar på arbetsplatser där de inte riktigt trivs eller gör allt de vill och kan göra.

En tredje kritik mot LAS är att det är relativt lätt för större företag med kollektivavtal att förhandla bort/köpa bort regelverket, medan småföretag utan kollektivavtal helt saknar den möjligheten. Detta innebär att närmare hälften av alla småföretag (42 procent) som inte har kollektivavtal saknar denna möjlighet. Och även de småföretag som har kollektivavtal saknar i många fall de resurser som krävs för att ”köpa sig fria”. Sammantaget gynnar därmed regelverket de större företagen och missgynnar de små¹. De som påverkas mest negativt är således småföretag i sektorer med snabb utveckling som tvingas säga upp personal.

De studier som gjorts av LAS och dess effekter har däremot hittills inte kunnat visa att turordningsreglerna varit ett stort problem – eller att möjligheterna till undantag varit viktiga. Den återkommande frågan i Småföretagsbarometern om viktigaste tillväxthinder visar t ex att andelen företag som svarar arbetsrätten brukar variera kring 8-10 procent, avsevärt lägre än svag efterfrågan, brist på arbetskraft samt att man ej vill växa. Den viktigaste förklaringen till detta är att LAS givetvis är ett större problem när man tvingas skära ned, inte när man växer. En annan viktig förklaring är att flertalet andra studier de avser alla företag, och inte primärt småföretag som faktiskt tvingats säga upp personal. En annan förklaring är att ingen undersökning genomförts under en riktig lågkonjunktur då t.o.m. småföretagen generellt minskar sysselsättningen och då problemet med LAS torde vara som störst. *Föreliggande undersökning som genomförts mitt under en djup konjunktur nedgång är därmed särskilt relevant.*

1 Dagens regelverk har inget stöd vare sig från företagare eller hos befolkningen i stort. Det visas tydligt i Företagarnas rapport ”Företagare och allmänhet överens: Arbetsrätten behöver reformeras”, mars 2006. Drygt 75 procent av företagarna samt ca 60 procent av allmänheten svarade då att ”de som gör mest nytta på företag” bör få stanna kvar om ett företag tvingas säga upp personal. Det finns inte heller några större skillnader mellan män och kvinnor i dessa avseenden. Däremot anser äldre personer i betydligt högre grad än yngre att antalet anställningsår ska vara styrande.

En annan rapport från Företagarna, REF, visar vidare att närmare 40 procent av småföretagen i Sverige uppger att de arbetsrättsliga reglerna försvårar eller ökar risken vid nyanställningar. Bland de minsta företag (1-5 anställda) är denna andel hela 47 procent.

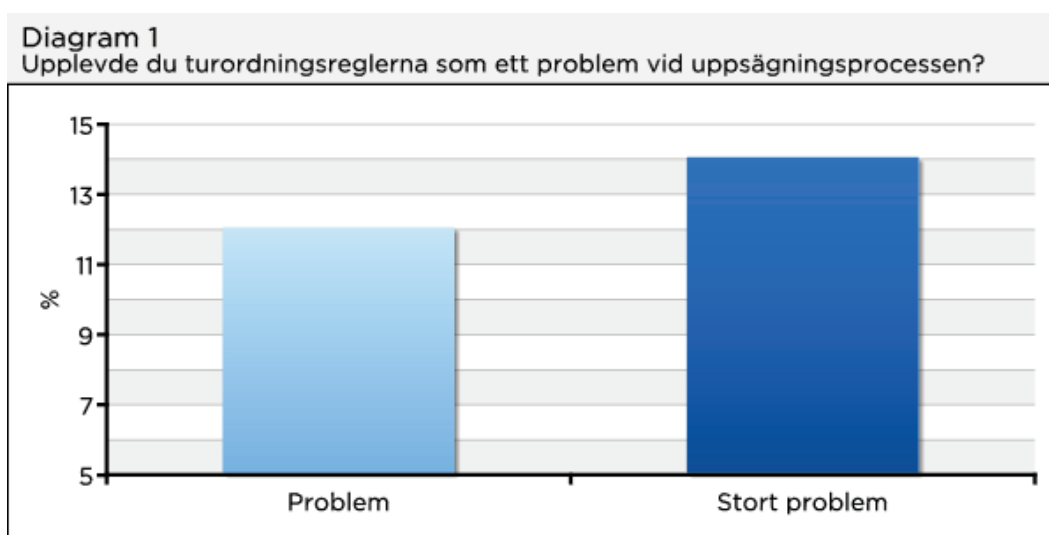
Så gjorde vi undersökningen

Rapporten baseras på frågor till drygt 4000 småföretag med 1-49 anställda fördelade på samtliga branscher och samtliga regioner. Den genomfördes under mars 2009. De företag som svarat på frågorna om LAS är de som faktiskt sagt upp personal under lågkonjunkturen, eller som står i begrepp att göra det. I rapporten redovisas svaren viktade efter antalet företag. Vi har även vägt svaren efter antal anställda, men detta ger endast ytterst marginella förändringar i resultatet.

Resultat

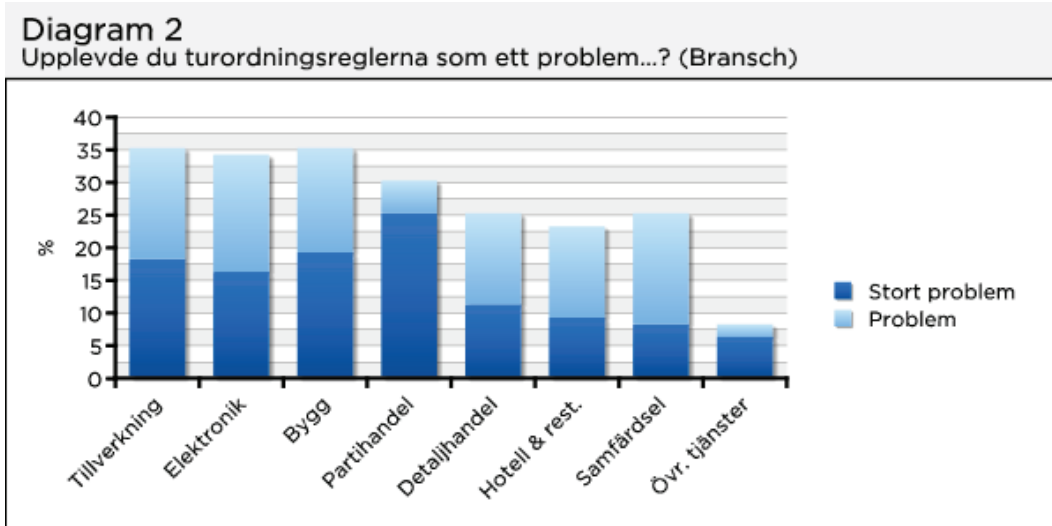
Av de drygt 4000 småföretagen i undersökningen hade vart fjärde företag minskat personalstyrkan under det senaste året. Av dessa hade omkring hälften gjort detta via uppsägningar, medan övriga huvudsakligen förlitat sig till naturliga avgångar.

För att bedöma vilken effekt LAS haft är det relevanta att titta på de företag som faktiskt sagt upp personal. Sammantaget uppger lite drygt vart fjärde företag att LAS var ett problem.

Källa: Företagarna/SIFO, 2009.

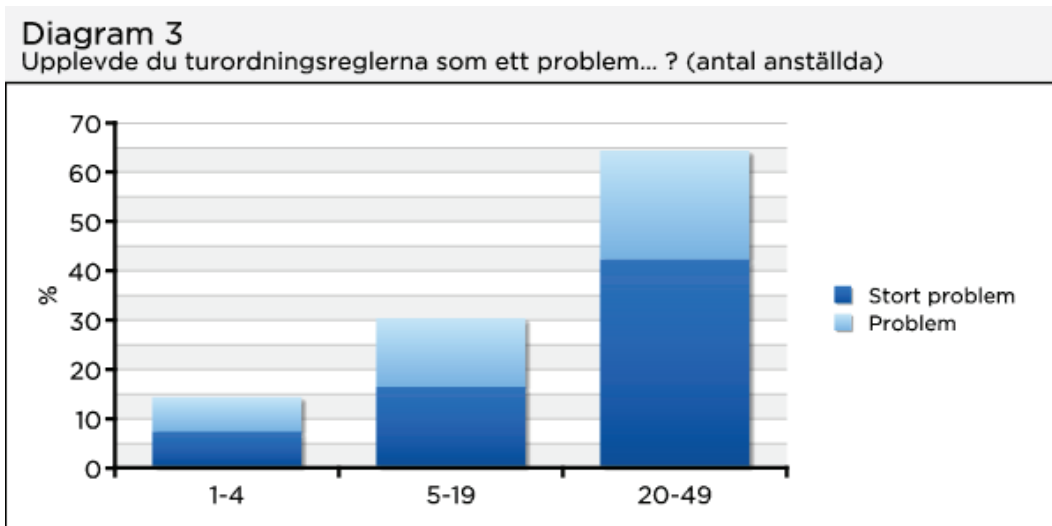
Skillnaderna mellan branscherna är betydande¹. Störst problem med turordningsreglerna hade företagen inom tillverkning, elektronik och bygg medan andelen var betydligt lägre bland övriga tjänsteföretag. Även i handels- och transportföretagen uppgav åtminstone vart fjärde företag att turordningsreglerna skapade problem. En viktig del av förklaringen till detta torde vara att den specialiseringen mellan olika anställda förmodligen är störst inom tillverkning, elektronik och bygg, varför det är som viktigast att vissa kompetenser kan stanna kvar i företagen.

Källa: *Företagarna/SIFO, 2009.*

Än mer uppenbart att turordningsreglerna skapar stora problem blir det om vi fördelar företagen efter storleksklass. I de minsta företagen är det inte något större problem (de har ju dessutom möjlighet att utnyttja undantaget för två personer). Men ju större företaget blir desto värre uppfattas regelverket. Mer än 60 procent av företagen med 20-49 anställda anger att turordningsreglerna var ett problem i samband med de uppsägningar man tvingats göra.

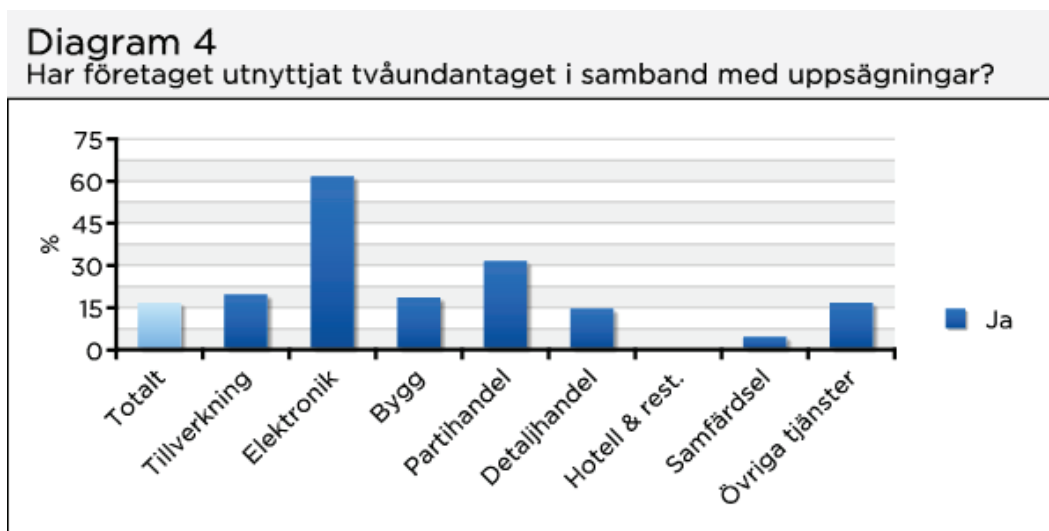
Slutsatsen blir således att turordningsreglerna drabbar just de lite större småföretag som Sverige verkligen behöver. Just denna företags typ som klarat de första åren och annars borde ha goda långsiktiga möjligheter drabbas således extra hårt av dagens regelverk.

Källa: *Företagarna/SIFO, 2009.*

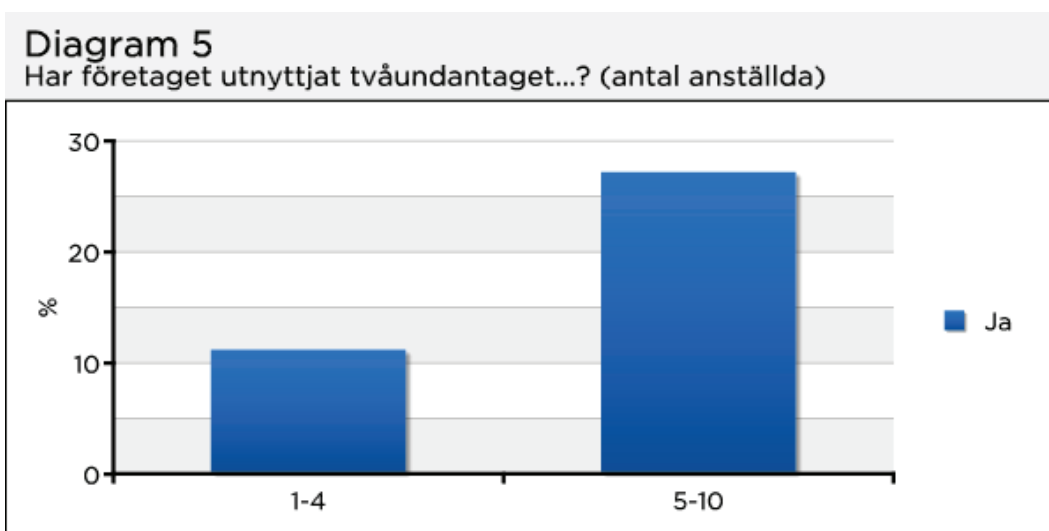
Tvåundantaget viktigt

Företag med färre än 10 anställda har, som beskrivits ovan, möjlighet att undanta två personer från turordningsreglerna. Det har i den allmänna debatten ofta hävdats att detta undantag inte haft någon betydelse. Företagarnas undersökning visar tydligt motsatsen. 16 procent av samtliga företag (som haft den möjligheten) har också utnyttjat den. Inom tillverkningsindustrin, byggsektorn och övriga tjänstesektorn är det omkring vart femte företag. I elektronikindustrin är det hela 61 procent av företagen som gjort det och inom partihandeln 31 procent, men i båda dessa fall är det så pass få företag att den statistiska osäkerheten är stor.

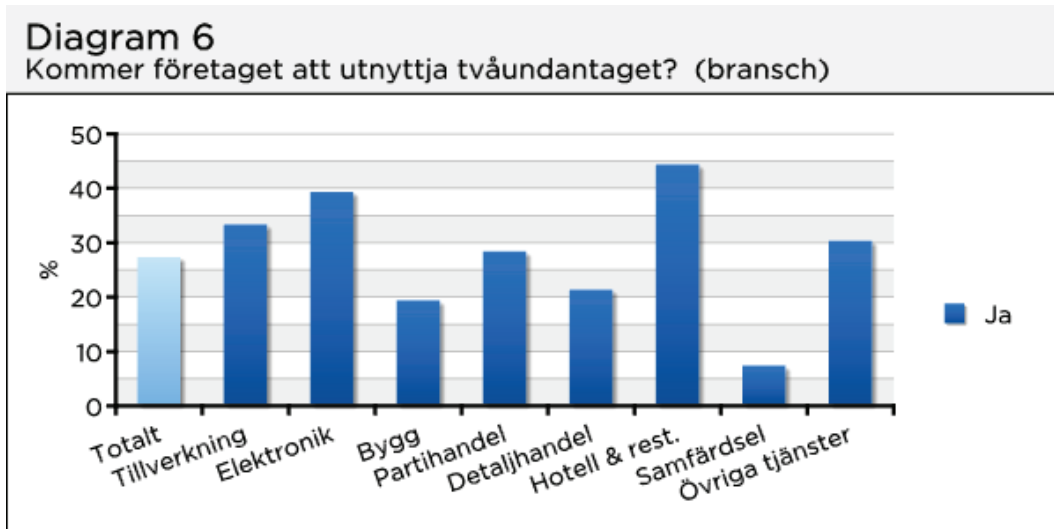
Källa: Företagarna/SIFO, 2009.

Tvåundantaget spelar störst roll för företagen med 5-10 anställda. Det framgår tydligt av diagrammet nedan där mer än vart fjärde företag med 5-10 anställda utnyttjat det.

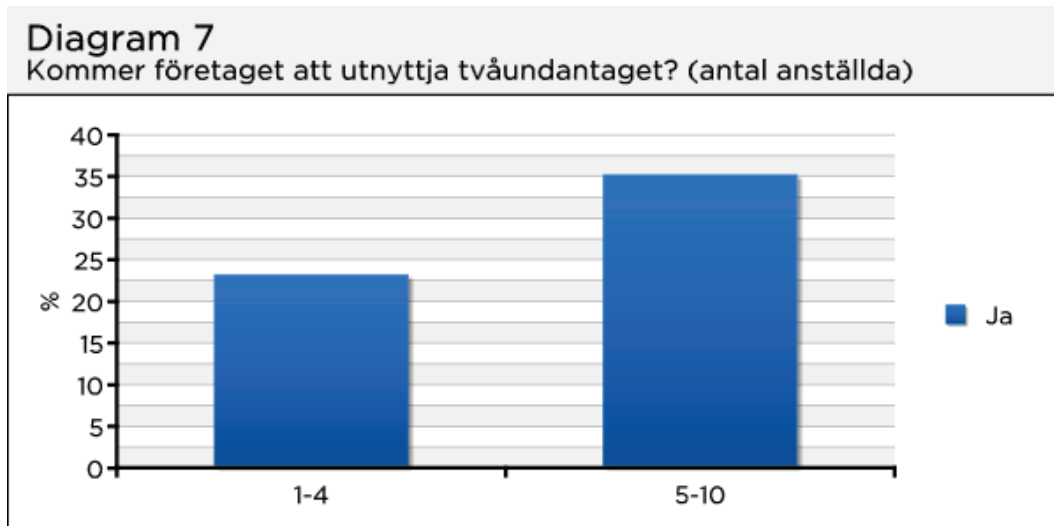
Källa: Företagarna/SIFO, 2009.

Bilden att tvåundantaget är viktigt stärks ännu mer av frågan om företaget kommer att använda sig av det i kommande planerade minskningar av personal. Andelarna är här överlag högre vilket delvis torde bero på kvarvarande kompetens blir än känsligare vid nya nedskärningar. Dessa företag som svarat har ju redan dragit ner antalet anställda en gång. Drygt vart fjärde företag uppger att man avser att nyttja undantaget. I flera sektorer – tillverkning, elektronik, hotell, tjänster är det 30 procent av företagen eller mer som avser att nyttja undantaget.

Källa: *Företagarna/SIFO, 2009.*

Fördelat efter storlek ser andelarna ut på motsvarande sätt som vad gäller om man redan utnyttjat undantaget. Vart fjärde företag med 1-4 anställda avser att göra det och mer än vart tredje företag med 5-10 anställda.

Källa: *Företagarna/SIFO, 2009.*

Slutsatser

Turordningsreglerna i LAS är ett betydande problem för småföretagen. Ju större småföretaget är desto större problem är regelverket. Bland företagen med 20-49 anställda är det mer än 60 procent av företagen som uppfattar regelverket som ett problem. Detta är mycket allvarligt eftersom just denna kategori företag bör stå för en betydande del av förnyelsen, tillväxten och internationaliseringen.

En effekt av att turordningsreglerna är ett så stort problem, blir givetvis att det möjliga undantaget från dem – tvåundantaget för företag med max 10 anställda – är viktigt. Drygt 15 procent av samtliga företag har utnyttjat det. I många branscher är andelen över 30 procent. Än fler företag avser att använda undantaget i kommande nedskärningar.

Sammanfattningsvis framträder således bilden av turordningsreglerna i LAS som ett stort hinder vid personalneddragningar, och undantagen därmed som en helt nödvändig säkerhetsventil för att företagen ska kunna behålla nödvändig kompetens. Sedan tidigare vet vi att turordningsreglerna skapar problem för nya grupper att komma in på marknaden, samt ger inlåsnings effekter för dem som redan har jobb. Slutsatsen att regelverket kring LAS måste moderniseras är entydig.

Företagarnas recept är enkelt: förutsatt att alla personalminskningar baseras på saklig grund, vill vi på sikt *avskaffa turordningsreglerna* för samtliga företag med max 50 anställda.